

MET DE PEN DOOR DEN HAAG

Herinneringen van Mensje van Keulen

Vijfendertig jaar geleden beschreef ik in het verhaal *Lijn Elf* niet alleen de rit met de tram, maar ook de rit door mijn jeugd. Er is ondertussen heel wat nieuwbouw neergezet in de Schilderswijk en de Transvaalbuurt en er is het nodige veranderd in de bevolkingssamenstelling. Maar de route van lijn 11 is grotendeels dezelfde.

Het is tevens een aardige route door mijn werk, rekening houdend met hier en daar een overstap. Per titel nagaan wat er aan de hand van locaties, fragmenten, personages, sfeer, Haags aan is, is vrijwel ondoenlijk. Het zou een lange rit worden en ik geef de voorkeur aan wat me zo te binnen schiet, te beginnen bij het beginpunt, het debuut *Bleekers zomer* (1972).

Willem Bleeker, de hoofdpersoon, mag dan de stad verlaten na een bezoekje aan het Zuiderpark en een wandeling over de Hoefkade, toen nog een 'oase van kroegen en automatieks', aan het eind van de roman keert hij terug. Van het Gevers Deynootplein loopt hij naar de boulevard en overpeinst zijn avontuur. Hij neemt de tram naar huis en merkt ineens dat hij door de Edisonstraat rijdt en er al bijna is. De Edisonstraat, een van de straten uit de buurt waarover ik begin jaren zeventig dichtte:

Vannacht lag ik weer in mijn kinderbed te dromen,
te dromen over hoe ik stiekem weg zou lopen:
de straat vlug uit, de hoek gauw om en met
een duppie dat ik bij de halte vond
een kaartje op lijn twaalf kopen...
Men vond mij snikkend in de straat van Buys Ballot,
of in die van Cartesius, Daguerre of Watt,
ook wel in die van Boyle, Columbus, Galileï,
Edison, Newton, Ohm of om de hoek: Marconi.
Men bracht mij altijd direct weer thuis
en voor de deur van eigen huis
kreeg ik 't pas goed te kwaad:
Nu al? O, kleine wereld,
het was steeds de Fultonstraat.

Mensje van Keulen (foto Joost van den Broek, de Volkskrant)

In mijn fictieve werk heb ik de Fultonstraat nooit genoemd, maar de naam Fulton komt wel voor in de roman *De rode strik* (1994). Omdat er in de eerste drukproef twee blanco bladzijden over waren en ik de roman gesitueerd had in de buurt waar ik het grootste gedeelte van mijn jeugd doorbracht, voegde ik als opdracht toe: Voor Fulton. Toen ik de tweede proef ter correctie kreeg, bleek iemand er Voor Sultan van te hebben gemaakt, in de veronderstelling dat ik waarschijnlijk een van mijn katten had willen gedenken. Even onbekend met de naam van de uitvinder was mijn grootvader, die consequent zijn ansichtkaarten stuurde naar de Vulpen-

straat, post die altijd keurig werd bezorgd. In de eerste korte verhalen, geschreven tussen 1969 en 1972, is Den Haag ruimschoots aanwezig, al wordt slechts een enkele keer een straat genoemd. Ik herinner me dat er onder andere sprake is van 'De koning van de Boekhorststraat', en van een Indische jongen die op de Loosduinseweg met zijn motor tegen lijn 11 rijdt.

Oudejaarsnacht

In de roman *Van lieverlede* (1975) speelt de geschiedenis over de bedlegerige mevrouw Beijer en haar dochter Hanna zich geheel af in een Haagse volksbuurt. Hanna mag een droombeeld hebben van de villa met het blauwe pannendak in Wassenaar, veel verder dan de kerk en het patronaatsgebouw aan het Westeinde komt ze niet. 'Haags' in deze roman zijn onder meer het kerstbomen rausjen en de fik op oudejaarsnacht: "Bomen, die zojuist waren afgetuigd, stoelen, kussens, hout, kranten en autobanden. Alles brandt. Een matras, traploper, tweepotig krukje, kapot speelgoed, de hele armetierige troep ging erop. Hoog laaide het vuur op en, aangewakkerd door een flauwe bries, boog het zijn vlammen de koppen en dikke zwarte rook pal in de richting van de slagerij. Rotjes ontploften in de fik, keukenmeiden snierden er zigzaggend uit, het klapte en rommelde overal."

Evenals in de roman *Van Lieverlede* dendert het ook in de roman *De rode strik* (1994) van de "Rotjes, voetzoekers, gillende keukenmeiden, kanonslagen, vuurpijlen, honderd-klappers, duizendklappers." De vertelster, de jonge Maria Talberg, zegt van "het flitsen en sissen en de lucht van kruut" te houden, maar spreekt ook haar angst uit: "Een rotje in je gezicht, in je oog, in je haren, of in je mond, zoals bij een jongen in Rijswijk die nu zelfs niet meer zachtjes boem! kon zeggen." Zoals eerder gezegd, speelt deze roman in de buurt waar ik opgroeide. Het is de fictieve geschiedenis over twee zusjes die oom Leen, bijgenaamd 'de beestenman', om zeep helpen. Voor de beestenman evenwel de dood vindt, wensen de zusjes hem een "hartaanval van de ergste soort toe, een zogenaamde hartverplettering" en anders wensen ze wel dat hij "met zijn brommer ergens tegenop reed. Of dat hij er vanaf geslingerd werd en in het zwarte water van het afvoerkanaal terechtkwam, waar hij door zijn zware jas helemaal naar de bodem zou zinken. En daar kwam hij dan vast te zitten aan een stuk ijzer van een fiets of een bed en verzoop."

Naast de Haagse romans en verhalen, zijn er boeken waarbij ik het niet kon laten Den Haag op de een of andere manier

een rol te laten spelen. Zo woont in *Overspel* (1982) een van de drie hoofdpersonen, Anton Hofman, vlakbij de Groot Hertoginnelaan, zij het in niet zo'n chique straat als die in het Benoordenhout waar de freule die door Hofman wordt opgelicht, haar statige huis heeft. In *De gelukkige* (2001) heeft de hoofdpersoon een grootmoeder die in de Bankastraat woont. In *De laatste gasten* (2007) is een van de personages een gepensioneerd directeur van het Mauritshuis, bovendien eindigt de roman op het Plein.

Zand

In het verhaal *De Hulp* (in de bundel *Het andere gezicht*, 2003) wordt de hoofdpersoon, wonend in de Anna Paulownastraat, geconfronteerd met een gruwelverhaal over twee mannen

Mensje als 5-jarig meisje in de Fultonstraat, gefotografeerd door een straatfotograaf (eigen archief Mensje van Keulen)

die een tehuis voor oude mensen in het Statenkwartier beheren. Deze straten liggen op het 'zand'. Dit in tegenstelling tot de eerder genoemde straten die op het 'veen' liggen. Het is een term die me pas veel later ter ore kwam en die niet eens voorkomt in het autobiografische, zich vrijwel geheel in Den Haag afspelende *Olifanten op een web* (1997). In de roman *Liefde heeft geen hersens* (2011) speelt het contrast tussen buurten en personages zeker een rol. De liefde kent in de roman meerdere gezichten, maar geldt vooral de twee hoofdpersonen: Romy, die vijfhoog in flatgebouw De Regent in de Transvaalbuurt woont en Harro, die nog altijd bij zijn moeder inwoont, niet ver van het Gemeentemuseum (pardon, inmiddels Kunstmuseum). Ook in de jongste verhalenbundel *Ik moet u echt iets zeggen* (2020) kon ik niet nalaten in twee verhalen Den Haag een rol te laten spelen.

Terugblikkend kan ik zeggen dat ik van het onderscheid in de buurten en hun bewoners aardig wat heb gezien en ervaren, niet in de laatste plaats op het Cor Mariae Immaculatum, de middelbare school voor meisjes waar ik als enige in mijn klas niet op dat 'zand' woonde.

Het is dan ook niet vanuit deze opzet dat ik een van de

verhalen in de bundel *Een goed verhaal* (2009) de titel *Zand* gaf. Het gaat hierbij om zand dat aan je voeten plakt en aan je boterhammen, zand dat langs de randen en veters in je schoenen kruipt, zand waarin je langs de branding afdrukken achterlaat, zand dat krast in een huwelijk en schuurt in een verhaal waarin een man met snode plannen de hoofdperson op een avond, vlakbij het havenhoofd, onder het spaarzame licht van de vuurtoren, vraagt mee naar zijn hond te zoeken. En zo ben ik terug op dat uiterste punt niet ver van lijn 11, en kijk naar de stad waar ik op 10 juni 1946 werd geboren, een stad die – Oh Oh Den Haag – niet is weg te denken uit mijn leven en mijn werk.

Mensje van Keulen (geb. Van der Steen, 1946, Den Haag), roepnaam Mennie, debuteerde op jonge leeftijd met de inmiddels klassieke roman *Bleekers zomer*. Sindsdien schreef ze romans, verhalen, gedichten, kronieken, dagboeken en jeugdboeken, vielen haar nominaties te beurt op long- en shortlists en ontving ze voor haar oeuvre de Annie Romeinprijs, de Charlotte Köhlerprijs en de Constantijn Huygensprijs. Voor haar verhalenbundel *Ik moet u echt iets zeggen* won ze de J.M.A. Biesheuvelprijs (2021).

Fultonstraat vandaag de dag (foto Casper de Weerd)